

КЪМ УСТОЙЧИВА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ: БЪЛГАРИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЯ КОНТЕКСТ

Гл. ас. д-р....., НБУ
Департамент „Администрация и управление“

TO SUSTAINABLE COMPETITIVENESS:
BULGARIA IN THE EUROPEAN CONTEXT

Assistant Prof..... Ph.D., NBU
Department Administration and management
E-mail:@nbu.bg

Резюме:

Ключови думи: устойчива конкурентоспособност, устойчиво развитие, глобална конкурентоспособност, икономически растеж, устойчивост на околната среда, социална устойчивост.

Abstract:

Keywords: sustainable competitiveness, sustainable development, global competitiveness, economic growth, ecological sustainability, social sustainability.

Въведение

.....

В този контекст, *целта* на настоящото изследване е да анализира развитието и напредъка на България посредством определени основни фактори на влияние по трите направления – *икономическо, социално и екологично*, въз основа на които да предложи насоки и препоръки за постигане на по-устойчива конкурентоспособност. За постигането на целта се прави (i) теоретичен преглед за същността на устойчивата конкурентоспособност, и (ii) анализ на развитието и мястото на България на европейската карта на устойчивата конкурентоспособност. Методологията на изследването се ограничава до използването на релевантни макроикономически показатели и наличните синтетични индекси за оценка на устойчивата конкурентоспособност, които показват състоянието и тренда на устойчивостта и конкурентоспособността на България.

Конкурентоспособност и устойчиво развитие: теоретичен преглед

Концепцията за конкурентоспособността се характеризира с многоаспектност, относителност, обогатяване и разширяване на същността и понятието във времето, разграничават се различни етапи на развитие и динамика [9;10]. В исторически план, икономическият дебат за конкурентоспособността започва с постигането на по-ниски *разходи*, допълва се с търсенето на по-висока *производителност*, за да се развие днес до взаимосвързаността му с устойчивостта, солидарността и качеството на живот. Вижданията и оценките за конкурентоспособността на икономиките се изместват от конкурентоспособност, базирана на входящите ресурси, към конкурентоспособност, основана на *крайните резултати за благо на обществата*.

Променените условия на формиране на икономическите политики в динамика и в контекст на социално приобщаване и екологична устойчивост налагат ново разбиране за същността на конкурентоспособността като *способността на страната да постига цели “отвъд БВП” (конкурентоспособност 4.0)* [12; 13]. Подобно разбиране се открива и в други изследвания [14;15;16].

.....

Оценката на съвременната *“нова перспектива”* на конкурентоспособността се основава на показателите за доходите, социалните политики, екологията, продължителността на живота на населението, дори щастieto. Стратегическият подход за постигането ѝ се характеризира с амбиции, насочени към социалното овластяване, екологичното превъзходство и вярата, постижими посредством механизмите на благоприятната бизнес и

инвестиционна среда, предприемачеството и диалога, а иновациите, образованието, университетите и клъстерите са присъщите двигатели на този растеж [13].....

Конкурентоспособността се свързва с *отговорността* към обществото в началото на настоящия век. При “*отговорната конкурентоспособност*” се извежда на преден план значимостта на стопанските организации за производителността на икономиките, а именно чрез задължителното отчитане от същите на социалните и екологичните последици от дейността им [17]. По-късно се появява понятието “*устойчива конкурентоспособност*” като резултат от синергията между икономическия просперитет, социалната стабилност и преодоляването на екологичните предизвикателства или като *набор от институции, политики и фактори, които водят до производителност в дългосрочен план при същевременно гарантиране на социалната и екологичната устойчивост* [7].....

Редица категории показатели също се използват за измерването на устойчивостта и въздействието на икономическата дейност върху околната среда. Сред тях са Индексът на човешкото развитие (HDI), Индексът за устойчивото икономическо благосъстояние (ISEW), Индексът за устойчивостта на околна среда (ESI), Индексът за екологичната ефективност (EPI) и др. В литературата съществуват и различни модели за измерване на устойчивото развитие и конкурентоспособността, комбиниращи синтетични индекси и категории показатели. Подобен модел, изграден въз основа на четирите индикатора HDI, EPI, GCI и БВП на глава от населението, измерва макроикономическите измерения на трите детерминанти на устойчивата конкурентоспособност [18].

Анализ на устойчивата конкурентоспособност на България

През 2013 г. и 2014 г. СИФ оценява устойчивата конкурентоспособност на България по-високо от тези на Хърватия и Румъния [7]. Кипър, и Словакия остават след нея през 2014 г. И за двете години обаче България постига резултати под средните за Европейския съюз (Таблица 1). С най-добри показатели са Финландия и Германия, и двете с превес на социалната пред екологичната устойчивост.

Таблица 1. Оценки на устойчивата конкурентоспособност за 2013 и 2014 г.

Икономика	GCI ¹		SSAGCI ²		ESAGCI ³		SAGCI ⁴	
	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Финландия	5.54	5.50	6.43	6.38	6.36	5.98	6.40	6.18
Германия	5.51	5.49	6.41	6.36	6.05	6.00	6.23	6.18
Естония	4.65	4.71	4.93	5.13	4.93	4.71	4.93	4.92
Полша	4.46	4.48	4.45	4.48	4.54	4.62	4.50	4.55
България	4.31	4.37	4.32	4.31	4.18	4.48	4.25	4.40
Румъния	4.13	4.30	3.97	4.13	3.98	4.21	3.97	4.17
ЕС Средно	4.70	4.75	4.70	5.09	4.63	5.02	4.67	5.05

Бележки: ¹ Индекс за глобална конкурентоспособност (ИГК), ² Коригиран ИГК за социална устойчивост, ³ Коригиран ИГК за екологична устойчивост, ⁴ Коригиран ИГК за устойчивост.

Източник: Въз основа на данни от Докладите за глобалната конкурентоспособност на СИФ за 2013-2014 и 2014-2015 [6], собствени изчисления.

Измерването на устойчивата конкурентоспособност на SolAbility за България показва не само по-ниски нива от средните през 2013 г. и 2017 г., но и най-ниски за ЕС, въпреки промяната на методологичния подход за оценяване (Таблица 2).

Таблица 2. Оценки на устойчивата конкурентоспособност за 2013 и 2017 г.

Икономика	2013	2017
-----------	------	------

	SC ¹	NC ²	RI ³	SIn ⁴	SCo ⁵	SC ¹	NC ²	GE ⁶	IC ⁷	RM ⁸	SCa ⁹
<i>Финландия</i>	60.90	50.80	50.80	64.20	73.90	57.40	60.80	53.70	63.90	51.50	57.10
<i>Германия</i>	59.70	41.90	50.70	68.80	70.30	53.40	37.20	62.70	64.20	46.60	56.60
<i>Естония</i>	52.60	50.20	30.00	63.70	55.80	53.70	50.20	62.60	52.90	42.20	47.60
<i>Полша</i>	49.90	35.60	46.30	52.80	62.60	51.20	43.60	59.90	56.20	48.10	47.90
<i>България</i>	46.30	38.40	43.60	45.40	57.90	47.20	51.90	53.20	52.10	37.70	41.10
<i>Румъния</i>	49.60	37.80	53.90	49.90	57.20	49.70	50.50	65.90	35.20	52.40	45.50
<i>ЕС Средно</i>	51.60	41.66	49.16	55.18	67.30	50.48					

Бележки: ¹ Индекс за устойчива конкурентоспособност, ² Природен капитал, ³ Ресурсен интензитет, ⁴ Устойчиви иновации и икономика, ⁵ Социална кохезия, ⁶ Ефективност на управлението, ⁷ Интелектуален капитал, ⁸ Управление на ресурсите, ⁹ Социален капитал.

Източник: Въз основа на данни от Докладите за глобалната устойчива конкурентоспособност на SolAbility за 2013 и 2017 г. [8], собствени изчисления.

Позициите и оценките на устойчивата конкурентоспособност на България за периода от 2012 до 2017 г. като цяло показват известен прогрес (*Таблица 3* и *Таблица 4*). При анализирането се обособяват две групи периоди: 2012-2013 г. и 2014-2017 г. (поради разликата в методологиите на измерване). За първия период, най-добро е представянето в категорията социална кохезия (2013 г.), измерена чрез нивото на здравеопазването, равенството, престъпността, свободата и възрастовата структура. Най-слабо е представянето по подпоказателя за наличието и изчерпването на природния капитал, измерен чрез индикатори за състоянието на селското стопанство, био разнообразието, водите, енергийните и минералните ресурси, и замърсяването. Значително обаче се отличава позицията на България за 2013 г. (131 от 176 изследвани икономики) по отношение на ефективността на използването на наличните енергийни и водни ресурси, и суровините (*Таблица 3*).

Таблица 3. Оценки и позиции в класациите на устойчивата конкурентоспособност на България за 2012 и 2013 г.

<i>Оценка</i>	2012	2013	<i>Позиция</i>	2012	2013
<i>SC¹</i>	42,7	46,3	<i>SC¹</i>	66	52
<i>NC²</i>	39,9	38,4	<i>NC²</i>	97	102
<i>RI³</i>	44,2	43,6	<i>RI³</i>	99	131
<i>Sin⁴</i>	43,5	45,4	<i>Sin⁴</i>	54	49
<i>SCo⁵</i>	43	57,9	<i>SCo⁵</i>	76	30

Бележки: ¹ Индекс за устойчива конкурентоспособност, ² Природен капитал, ³ Ресурсен интензитет, ⁴ Устойчиви иновации и икономика, ⁵ Социална кохезия.

Източник: Въз основа на данни от Докладите за глобалната устойчива конкурентоспособност на SolAbility за 2012 и 2013 г. [8].

През 2017 г. България се нарежда на предпоследна позиция сред страните от Европейския съюз. Последна е Гърция (място 48), а Румъния е на 27 позиция сред 180 икономики, включени в класацията. Сравнително, най-доброто представяне на България се констатира по *критериите за интелектуалния капитал*, докато най-големите трудности се срещат със справянето с основната цел на управлението на ресурсите, а именно: тяхното осигуряване за икономиката и поддържането на икономическия растеж (*Таблица 4*). Друга слабост се явява социалният капитал като функция от социалната стабилност и реалното благосъстояние на обществото или усещането за такова.

Таблица 4. Оценки и позиции в класациите на устойчивата конкурентоспособност на България за 2014, 2016 и 2017 г.

<i>Оценка</i>	2014	2016	2017	<i>Позиция</i>	2014	2016	2017
<i>SC¹</i>	43	44,8	47,2	<i>SC¹</i>	72	59	46
<i>NC²</i>	48,9	57,2	51,9	<i>NC²</i>	73	32	50
<i>GE³</i>	44,8	49,4	53,2	<i>GE³</i>	94	70	53

<i>IC</i> ⁴	44,2	44,6	52,1	<i>IC</i> ⁴	58	54	30
<i>RM</i> ⁵	29,6	31,9	37,7	<i>RM</i> ⁵	162	173	159
<i>Sca</i> ⁶	47,5	40,7	41,1	<i>Sca</i> ⁶	47	81	85

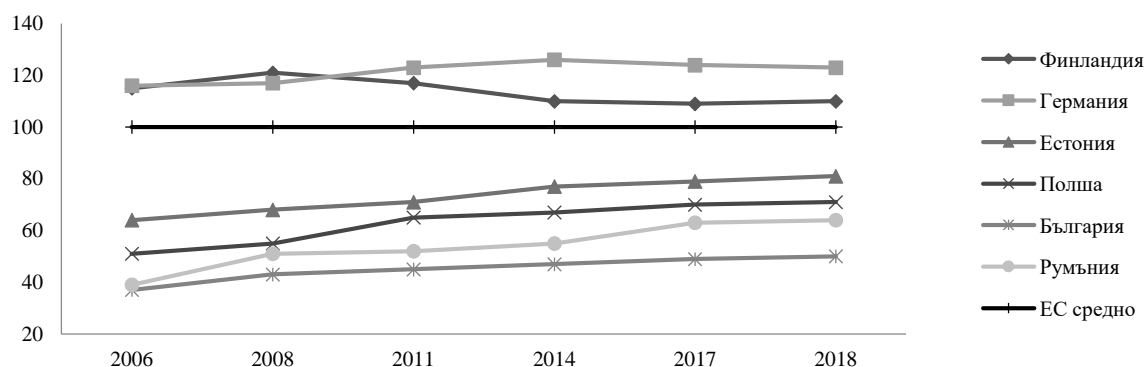
Бележки: ¹ Индекс за устойчива конкурентоспособност, ² Природен капитал, ³ Ефективност на управлението, ⁴ Интелектуален капитал, ⁵ Управление на ресурсите, ⁶ Социален капитал.

Източник: Въз основа на данни от Докладите за глобалната устойчива конкурентоспособност на SolAbility за 2012 и 2013 г. [8].

Моделът, основан на четирите индикатора HDI, EPI, GCI и БВП на глава от населението, отрежда място на България и Румъния в отделна четвърта група на страните от ЕС с най-ниски резултати за човешкото развитие за периода 2008-2014 г. [18]. В последните групи (кълстери) на развитие са и по останалите показатели (единствено по показателя EPI България изпреварва Румъния, като се нарежда в предпоследната група, заедно с Полша, Гърция, Белгия и Кипър).

Анализите показват, че ситуацията не е по-различна и при излизане извън логиката на синтетичните индекси с техните ограничения [19; 20; 21] и прилагането на релевантните макроикономически показатели като индикаторите за стандарта на живот, благосъстоянието на домакинствата, заетостта и др.

Сравнението на БВП на глава от населението по стандарт на покупателна способност показва, че България е устойчиво последна в ЕС по стандарт на живот. През 2006 г. България и Румъния имат сравнително еднакви показатели (37 за България и 39 за Румъния). Дванадесет години по-късно България достига средата на средното за ЕС ниво, докато за Румъния се покачва до 64%.

Фигура. 1. БВП на глава от населението по СПС, 2006-2018 г.

Източник: Въз основа на данни от Евростат [22].

Идентична е позицията на България по показателя.....

Заклучение и препоръки

Като страна членка на Европейския съюз България е част от общата европейска политика, целяща повишаването на конкурентоспособността на глобалните пазари и постигането на устойчиво развитие по иновативен и приобщаващ път. Анализите на изпълнението и резултатите обаче показват *устойчивата невъзможност на България за промяна на статуквото в европейски план и постигане на по-високо качество на живот и благосъстояние за обществото.*

Същевременно, години наред са давани препоръките с общ характер за подобряване на икономическата ситуация в страната посредством *целенасочени структурни реформи* и мерки за подобряване на бизнес средата и насърчаване на иновациите, по-голяма диверсификация на икономиката, която би позволила да се подобри управлението на ресурсите чрез намаляване на зависимостта от цените на суровините, качествено подобряване на инфраструктурата и инвестиции в знанията и научно-изследователската и

развойната дейност, които са предпоставките за създаване и засилване на производството с по-голяма добавена стойност, изграждане на клъстери и дълги стойностни вериги [7].

Тези препоръки са валидни и днес. Те продължават да бъдат предизвикателство, към което се добавят новите реалности и подчертани потребности от устояване на външните икономически и социални сътресения. Към икономическите измерения се налагат все по-убедително социалните и екологичните измерения. *Създаването на устойчив дългосрочен растеж обаче не е възможен без изграждане на устойчива икономика и устойчива конкурентоспособност.*

Конкретно, направеното изследване откри някои относително по-силни страни на България в процеса (или липсата на такъв) на постигане на по-устойчива конкурентоспособност. Такива са предимствата на интелектуалния капацитет и оптимизирането на използването на природните ресурси. Слабите звена са свързани с управлението на ресурсите и социалната кохезия и солидарност. Преодоляването на институционалните дефицити биха стимулирали всички аспекти на устойчивото развитие и конкурентоспособност.

Първо, стимулирането на интелектуалния капацитет означава осмисляне

Второ, оптимизирането на използването на природните ресурси включва.....

Трето, неотложен характер имат реалните действия за подобряване на обществените и административните услуги за населението и бизнеса.....

Четвърто, необходимо е поемане на сериозен ангажимент за

Пето, необходимо е подобряване на ефективността на управление на ресурсите, в т. ч. енергия, вода, суровини, замърсяването и отпадъците.....

Разбира се, такива постижения изискват своето време, силната конкуренция на всички обществено-икономически нива и отиване отвъд формалността.

А понастоящем, настъпва ли времето на/за **споделената** (кооперативна, солидарна) конкурентоспособност като път към устойчивата конкурентоспособност?

Литература

1. European Commission. (2010). *Europe 2020 A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth* (COM(2010) 2020 final). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52010DC2020&from=en>
2. European Commission. (2016). *Next steps for a sustainable European future. European action for sustainability* (SWD(2016) 390 final). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2016%3A739%3AFIN>
3. Ministerstvo na finansite. (2010). *Natsionalna programa za razvitie: Bulgariya 2020* [National Programme for Development: Bulgaria 2020]. Retrieved from <https://www.minfin.bg/bg/869>
4. Eurostat. (n.d.). *Europe 2020 Indicators - Headline Indicators: Scoreboard*. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/web/europe-2020-indicators/europe-2020-strategy/headline-indicators-scoreboard>
5. NSI. *Indicators for Europe 2020 Strategy*. Retrieved from <https://www.nsi.bg/en/content/11536/indicators-europe-2020-strategy>
6. Nozharov Sht. (2016). Ikonomicheski izmereniya na provala na natsionalnata politika po ustoychivo razvitie na Balgaria [Economic Dimensions of the Failure of National policy of Sustainable Development of Bulgaria]. *Ikonomicheski predizvikatelstva: migratsia, globalizatsia, ustoychivost, politiki* [Economic Challenges: Migration, Globalization, Sustainability, Policies], 221-227. Sofia, Bulgaria: UNSS.
7. WEF. *The Global Competitiveness Report 2011-2012, The Global Competitiveness Report 2012-2013, The Global Competitiveness Report 2013-2014, The Global Competitiveness Report 2014-2015*. Retrieved from <https://www.weforum.org/search?query=competitiveness>
8. SolAbility. (2020). *The Global Sustainable Competitiveness Index*. Retrieved from <http://solability.com/the-global-sustainable-competitiveness-index/the-index>
9. Hadjitchoneva J., Ivanov, A., & Hadjiev, K. (2018). Competitiveness for Knowledge Society: From Nature to New Developments and Challenges. *Valahian Journal of Economic Studies*, 9(2), 45-56. Retrieved from <https://content.sciendo.com/view/journals/vjes/9/2/vjes.9.issue-2.xml>

10. Balkytė, A., & Tvaronavičienė, M. (2010). Perception of competitiveness in the context of sustainable development: facets of “Sustainable competitiveness”. *Journal of Business Economics and Management*, 11(2), 341-365.
11. Chiocchetti, P., & Allemand, F. (Eds.). (2018). *Competitiveness and solidarity in the European Union: interdisciplinary perspectives*. Abingdon: Routledge.
12. Aiginger K., Bärenthaler-Sieber, S., & Vogel, J. (2013). *Competitiveness under new perspectives*. (WWFforEurope Policy Paper), 44. Vienna: WIFO.
13. Aiginger, K., & Vogel, J. (2015). Competitiveness: from a misleading concept to a strategy supporting Beyond GDP goals. *Competitiveness Review*, 25(5), 497-523. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1108/CR-06-2015-0052>
14. UN. (2008). *Measuring Sustainable Development. Report of the Joint UNECE/OECD/Eurostat Working Group on Statistics for Sustainable Development*. New York and Geneva: UN
15. Stiglitz, J., Sen, A., & Fitoussi, J. (2009). *Report by the Commission on the Measurement of Economic performance and Social Progress*. Retrieved from https://www.economie.gouv.fr/files/finances/presse/dossiers_de_presse/090914mesure_perf_eco_progres_social/synthese_ang.pdf
16. Stiglitz, J., Fitoussi, J., & Durand, M. (2018). *Beyond GDP: Measuring What Counts for Economic and Social Performance*. Paris: OECD Publishing. Retrieved from <https://doi.org/10.1787/9789264307292-en>
17. MacGillivray, A., Sabapathy, J., & Zadek, S. (2003). *Responsible Competitiveness Index 2003: Aligning corporate responsibility and the competitiveness of nations*. Copenhagen: AccountAbility & The Copenhagen Centre.
18. Popescu, G. H, Sima, V., Nica, E., & Gheorghe, I. G. (2017). Measuring Sustainable Competitiveness in Contemporary Economies – Insights from European Economy. *Sustainability*, 9(1230), 1–26. Retrieved from <https://www.mdpi.com/2071-1050/9/7/1230>
19. Georgiev, A., & Hadjitchoneva, J. (2015). Ustoychivost, biznes sreda i konkurentno razvitie [Sustainability, Business Environment and Competitive Development]. *Sbornik dokladi ot Mezhdunarodna nauchna konferentsiya “Postkrizisno upravlenie v biznesa”, I*, 29-34. Sofia: Academic Publications.
20. Ivanov, A., & Hadjitchoneva, J. (2014). Podhodi za izsledvane na vliyanieto na biznes sredata varhu konkurentosposobnostta. Biznes sredata v Balgariya [Approaches to Study the Impact of the Business Environment on the Competitiveness. Business Environment in Bulgaria]. *Sbornik dokladi ot Mezhdunarodna nauchna konferentsiya “Ikonomika i upravlenie v turbulentna biznes sreda”, I*, 6-14. Sofia: Academic Publications.
21. Balkytė, A., & Tvaronavičienė, M. (2014). Composing Sustainable Competitiveness Index: Practice And Discussions. *8th International Scientific Conference “Business and Management 2014”, 002*, 8-18. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/269045813_Composing_Sustainable_Competitiveness_Index_Practice_And_Discussions
22. Eurostat. *GDP per capita in PPS*. Retrieved from <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=tec00114&lang=en>
23. NSI. *Survey on Income and Living conditions*. Retrieved from https://infostat.nsi.bg/infostat/pages/module.jsf?x_2=44
24. Eurostat. *Mortality and Life Expectancy Statistics*. Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Mortality_and_life_expectancy_statistics#Life_expectancy_at_birth_increased_in_2017_only_for_men
25. NEF. (2016). *Happy Planet Index*. Retrieved from <http://happyplanetindex.org/countries>
26. North, D. C. (1981). *Structure and Change in Economic History*. New York, NY: Norton.
27. Transparency International. (2018). *Corruption Perceptions Index (2015-2018)*. Retrieved from <https://www.transparency.org/cpi2018>
28. Fraser Institute. (2018). *Economic Freedom Index*. Retrieved from <https://www.fraserinstitute.org/studies/economic-freedom>
29. Hadjitchoneva, J., & Ivanov, A. (2018). Vzaimodeystvieto mezhdu publichnata administratsiya i biznesa: pat kam vzaimno usavarshenstvane [The Interaction Between Public Administration and Business: Path to Co-improvement]. *Godishnik na departament “Administratsiya i upravlenie”, 3*, 254-269. Retrieved from <https://administracija-i-upravlenie.nbu.bg/bg/godishnici/arhiv-na-godishnik-na-departament-administracij-i-upravlenie/godishnik-na-departament-administracij-i-upravlenie-t-3-2018-issn-2603-297-x-online>

